

Būdraujamas sapnas

Mary M. WATKINS

Teritorija, kurią ketiname apžvelgti, toli gražu nėra neliesta, nors jos apleistumo mastas nūdien verstų mus taip manyti. Būdraujamas sapnas, sapno vaizdinių sąmoningo suvokimo galimybė jau nesyk buvo atrasta ir vėl prarasta, ir vėl aptikta iš naujo, vėl patirta, begalę kartų. Nors vertinami skirtingose kultūrose bei subkultūrose skirtingai, ilgainiui būdraujami sapnai bei būdraujamas sapnavimas apaugo tam tikromis nuostatomis bei fantazijomis.

Mėginimas sapnuoti būdraujant, savaime paradoksalus, įtraukia žmogų į ne vieną paradoksalią būseną, veiksmą bei laikyseną: pusiausapnio būklė, veikimas per neveikimą, valdomas pasitraukimas, valdymas nevaldant, sudrausmintas sapnavimas. Paradoksai rodo šį užmojų, šią discipliną apverčiant natūralią dalykų tėkmę. Viduramžių alchemikai apibūdino tai kaip „darbą prieš gamtą“, *opus contra natūram*. Tokiu „darbu“ nutiesiama kryptis, vedanti iš jutimiškai suvokiamo materialaus pasaulio į vaizduotės, psichinį pasaulį.

Tarp miego ir būdravimo

Sąmonės būseną, maitinanti žmogaus ryšį su vaizduote, kartu atspindi tarpiską metaforos prigimtį. Metafora panaudoja materialius objektus tam, kad perteiktų nematerialius. Tuo pačiu ji sukuria trečiąją sritį, įsiterpiančią tarp dviejų pirmųjų. Šioje sąmonės būsenoje, pasitelkiant *ego*, stebimas bei liudijamas *ne-ego*. Kūnas atsipalaiduoja, kone užmiega, tačiau sąmoningumas išlaikomas. Ir atsivėrus vaizdinių pasauliui, tarsi sapnuojant, jie įsimenami, o kartais net paveikiami. Tokia sąmonės būseną apibūdinama kaip tarpinė, pusiausapnio būseną. Ji nutiesia tiltą tarp dviejų pasaulių – kaip kad jį nutiesia simbolis.

Tokia jungtis daugeliu atvejų laikyta šventa. Šalis, kurią mes siejame su sapnais bei sąšmone, kitados buvo suprantama kaip dievų, dvasių ir protėvių pasaulis. Antai Senovės Graikijoje buvo tikima, kad dievai ateina pro kambario, kuriame miega sapnuojantysis, rakto skylutę ir stovi ties jo lova. Siela galinti palikti fizinį miegančiojo kūną ir iškeliauti sapne su dievais. Panašiai kinai tikėjo sapnų šaltinį esant „dvasinę sielą“ *hun*. Ši *hun* per sapną išeinanti pasišnekėti su dvasiomis bei vėlėmis. Ar sapnai kiltų iš dievų, demonų, ar iš sielos, visiems šiems požiūriams bendra yra nuostata, kad sapnai bei pati sapno būseną siejasi su tam tikra jėga anapus miegančiojo valios bei kūno. Sapno būseną yra „anapusiška“, ji nepriklauso materialiam pasauliui.

Būdraujamas sapnas įgalina ten nukeliauti. Arba dievams bei dvasioms atveriamos durys į mūsų pasaulį, arba mums į jų. Ir šis ryšys buvo suvokiamas ne tik kaip tiltas iš vieno pasaulio į kitą, bet ir kaip abiejų pasaulių sambūvio sritis. Per šitą jungtį iš dievų buvo įmanoma gauti išminties bei savęs pažinimo dovaną. Žmogus turėjo galimybę pažinti dvasių pasaulį. Šiuodviejų sričių – dvasinės ir materialiosios – jungtis, pasiekama pusiausapnio būsenoje, laikyta turinti ir gydomosios galios.

Įvairiais atžvilgiais buvo skiriami dieviški ir natūralūs sapnai – t. y. įkvėpti dvasių ir jų neįkvėpti, turintys prasmę ir jos neturintys. Jamblichas Chaldėjas (1821) pažymėjo, kad būtent pusiausapnyje dažniausiai apsieiškia religiniai regėjimai, mistiški vaizdiniai ir balsai. Dievo siųsti sapnai, teigė jis,

mus aplanko arba miegui vos traukiantis, vos benubundant, kai aiškiai išgirstame balsą, trumpai drūtai sakantį, ką reikia padaryti, arba tarp miego ir būdravimo, arba jau ir visai nubudus. O kartais nematoma bekūnė dvasia tiesiog apsupa gulintįjį, taip ir likusi nematoma, bet patiriama kažkokiu kitu jutimu ar suvokimu. ...dar pilnesnis apsieiškimas – kai ir akys regi, ir protas suvokia, seka tai, kas vyksta, ir netgi palydi tai judesiais.

Tokie tad skirtingi yra sapnai, iš kurių joks nėra iš tolo nepanašus į žmogaus sapnus. Tačiau budrumas, prikaustytas dėmesys, galvos spaudimas, galvos padėtis, būseną tarp miego ir būdravimo, staigus susijaudinimas – vis dieviško sapno požymiai, liudijantys atsivėrimą dievams, o kai kurie dieviški apsieiškimai pranoksta ir minėtuosius.

Kinai, kaip ir kiti, dar tikėjo, kad mistiški regėjimai aplanko neįprastu dienos miego metu, kuris išvis nėra tikras miegas.¹ Romantikai, kaip ir senovės graikai bei musulmonai prieš juos, garbino tokią būseną kaip tiesiausią kelią pas mūzas, prie kūrybos šaltinio.

Sapnuoti – ir kartu visiškai *ne* sapnuoti.

Tokia sintezė – tai genijaus galia, kurios dėka abi pusės pastiprina viena kitą.

Novalis²

Pusiausapnio būseną, regis, atveria kelią į visai kitą sritį nei įprastas sapnas arba suteikia naujų priemonių sapnų vaizdiniams patirti, kas savaime pakeičia jų prigimtį. Norint pasiekti šią naują sritį, arba naują santykį su sapnais, reikia pamėginti išlikti budriu sapne, arba prisišaukti sapną būdraujant. Pirmuoju atveju dažnai atsidedama įvai-

rioms meditacinėms praktikoms, o antruoju neretai griebiamasi simboliškų ritualų, skirtų regėjimams sukelti.

Būdraujami sapnai, svajonės ir haliucinacijos

Panašu, kaip teigė Gurdžijevas, kad mes ir taip didžiąją dalį savo gyvenimo praleidžiam savotiškai „budriai miegodami“. Ir dienos metu mes paprastai nei miegame, nei esame visiškai sąmoningi. Ši mūsų sąmonės būseną yra kaip tik atvirkščia tai, kurioje galėtume „būdraudami sapnuoti“.

Mūsų mintims, jausmams bei veiksams pasiekus sąmoningumo slenkstį, sąmonė pasitinka juos ir juose ištirpsta. Sąmonei ištirpus ir susiliejus su emocijomis, mintimis bei veiksmis, mes „tampame“ jais. Jokia mūsų sąmonės dalis nebėra šalia, nebetebei iš šalies, kas vyksta. Užuo pastebėję jausmą, tarkim, depresiją, praslenkant pro mus, mes *tampame* depresija. „Man depresija“, „aš esu prislėgtas“. Dėl tokio susitapatinimo, atsirandančio sąmonei susiliejus su emocija, mes prarandame sugebėjimą atpažinti savo patyrimą. Tik nesusitapatinusi sąmonė įgalina mus išlikti šalia ir stebėti.

Ar dažnai pagauname save svajojant? Kas atsitinka mūsų dėmesiui, kai mes užsisvajojame? Ar mes bent nutuokiamame, kur svajonė prasidėjo ir kaip ji rutuliojasi nuo vaizdinio prie vaizdinio? Ar mūsų dėmesys svajonėje jau visiškai paskendo? Dažniausiai mes liekame visiškai nesąmoningi savo svajonėms bei nuotaikoms, plaukiančioms per mus. Kol mūsų dėmesį įtraukęs kuris nors vienas tikrovės fragmentas, ar tai būtų svajonė, matematiniai apskaičiavimai, nesaugumo jausmas, ar, tarkim, skaitymas apie vaizduotę, mes nebesame sąmoningi tam, kas vyksta mums tuo užsiėmus. Mūsų žvilgsnis prikaustytas, prilipęs prie dėmesio centro, ir visa, kas dedasi periferijoje, išleidžiama iš akių. Norint pradėti matyti, reikia, kad dalis mūsų tarsi atsitrauktų per žingsnį atgal ir nebesiturtų taip stipriai vidurio. Totalus įsitraukimas į dalyką sumažėja, kai pamėginame ištraukti savo dėmesį iš susidariusio mišinio ir stebėti, kas apskritai dedasi. Tai nereiškia visai išeiti iš patyrimo, išvis nutraukti gyvą santykį ir imti analizuoti. Tai reiškia, kad mūsų jautrumas ir sąmoningumas išsivadavo, kad galėtų dalyvauti nepriklausomai ir visą situaciją padaryti tik jautresnę ir sąmoningesnę. Pavyzdžiui, jeigu bėgate, galite visai ištirpti savo bėgime, taip, kad nebegirdėsite nei širdies ritmo, nei kvėpavimo, nebejausite nei skrandžio, nei plaučių, nei savo baimės atsilikti, nei troškimo nugalėti, aplenkti, nei įprastų priekaištų pačiam sau, nei pagyrimų, nei su visu tuo susijusių vaizdinių. Ar jus kas persekioja, ar skubate prie kažko? Ar visa tai atrodo nesvarbu palyginti su gynu malonumu bėgti? Gal veržiantis per erdvę išnyko laikas?

Mes dažnai turime pasiekti tam tikrą rezultatą ir panaudojame savo dėmesį tik tam, kad deramai atliktume reikiamus judesius. Štai užduotis atlikta, tačiau mums lieka vien plikas žinojimas, kad ji atlikta – gėrimai nupirkti, kūdikio sauskelnės pakeistos, prekė suderėta, popierius į

spausdintuvą įdėtas. Tam tikrą atlikto darbo jausmą mes galime pajusti, tačiau kaipgi visa kita, kas nuolat vyksta mummyse ir aplink mus, mums visa tai darant?

Mes matome stalą, tačiau retai matome save, matančius stalą, save, ką nors patiriančius. Sąmoningai mes nepastebime tų geometrinių erdvės elementų, kuriuos nesąmoningai atpažįstame kaip „stalą“. Užuo pastebėję medienos blizgesį, kojų formą, atspindžius paviršiaus veidrodyje, mes paprastai matome tik „stalą“ – vaizdinį iš praeities, kuris esti veikiau tik mūsų galvose nei gyvas patyrimas čia ir dabar. Mes esame nesąmoningi tam, kaip kartu su stalu atgyja mūsų praeitis (tiek istoriška, tiek grynai vaizduotės). Kas mums yra stalas? Ar susijęs jis su ilgų linksmų užstalių vaizdiniais, ar su šeimyniniais barniais? Ar mes prie stalo žaisdavome, piešdavome, dirbdavome? Ar jis mums būdavo per didelis ar per mažas, mielas ar grasantis rakštimis, gaudančiomis už klešnės kaskart, kai stojies? Ar jis tebuvo nukrautas vien mūsų svajonėmis apie tai, ką prie jo būtų galima nuveikti, ar iš tikrųjų užverstas taip, kad nematyti net stalo viršaus, jau neatmenamais laikais palaidoto po mūsų kasdienybės rūpesčių nuolaužomis?

Sąmoningą gyvenimą vaizduotės pasaulyje mes painiojame su užsisvajojimu ir už pastarojo ypatybės smerkiame pirmąjį. Užsisvajojus dėmesys tampa prikaustytas prie vaizduotės turinio lygiai taip pat, kaip tai nutinka kasdienybės reikaluose. Nebesame sąmoningi tam, kas vyksta, nei dabar pat, nei prisimename tai paskui. Galima būtų tarti, kad svajonės yra savotiškas „miegamas budrumas“ – visiška priešingybė budrumui miegant, kuriuo pasižymi „būdraujamas sapnas“.

Šis skirtumas yra esminis ir lemiamas, apie jį nuo seno perspėjama. Viduramžių alchemikai, pavyzdžiui, perspėdavo nepainioti užsisvajojimo su kūrybine vaizduote: *Opus nostrum per veram imaginationem et non phantastica* „Mūsų darbas [turi būti dirbamas] tikrąja vaizduote, o ne fantazijomis“. ³ „Tikroji vaizduotė“ aktyvi, tikslinga, kūrybiška; „fantazijos“ – reiškia niekai, iliuzijos, pro šalį praslenkantys atsitiktiniai įspūdžiai. Paracelsas irgi perspėjo jokiū būdu nesupainioti tikrosios vaizduotės, *Imaginatio vera*, ir fantazijų, „kvailio kertinio akmens“: *Die Fantasie ist nicht Imaginatio, sondern ein Eckstein der Narren...* „Fantazija – ne Vaizduotė, o kvailio kertinis akmuo...“ Sufijai apie kūrybinę vaizduotę irgi manė, kad vos tik vaizduotei leidžiama „nuklysti“ ir „lengvabūdiškai eikvotis, kai ji liaujasi atlikusi savo paskirtį – suvokti ir kurti simbolius, vedančius prie vidinio supratimo“, tarpinis vaizduotės pasaulis, sielos *mundus imaginalis*, užsiveria. ⁴

Svajonių supainiojimas su būdraujamu sapnavimu pastarąjį kaip tik ir diskreditavo. Vaizduotė kaltinama skatinanti pabėgti nuo sunkumų, savo norus tenkinti fantazijoje, tik užteršianti erdvę, „kurioje gali aplankyti malonė“. ⁵ Tačiau tai vis dalykai, kurie šiaip jau nekyla iš pačios vaizduotės, o veikiau iš to, kaip mes su ja elgiamės. Minėtais atvejais vaizduotė pasitelkiama ne disciplinuotam vaizdinių tyrinėjimui, o atsipalaidavimui nuo sąmoningumo.

Nuosmukį, į kurį užsisvajojimas įstumia vaizduotę, reikia priskirti *ego* ir jo būdingam santykiui su vaizdiniais.

Panašiai vaizduotei diskredituoti pasitelkiamas haliucinacijų reiškinys. Tačiau būdraujamas sapnas ir haliucinacija remiasi dviem visiškai skirtingomis psichikos funkcijomis: vaizduote ir suvokimu. Haliucinacija savaime reiškia, kad dėmesys nukreiptas į išorinę jutiminę tikrovę, tuo tarpu būdraujamas sapnas, kaip ir sapnas apskritai, priklauso vaizduotės tikrovei.⁶ Regėjimas vaizduotėje yra „neištisomas“ patyrimas, nei verifikuojamas, nei falsifikuojamas jutiminio pasaulio atžvilgiu, o haliucinacija – būtent.

Haliucinacijoje individas nesugeba atskirti vaizdinį esant vaizdinį, o išorės suvokimą – išorės suvokimą. Abu du taip susimaišo, kad nebeįmanomas joks sąmoningumas regimiems vaizdiniams. Sąmoningumo vaizdiniams požiūriu, haliucinacija yra miegas.

Regėjimų inkubacija

Senovėje inkubacijos ritualų elementai taikyti siekiant perkeisti įprastą sąmonės būseną į tokią, kurioje galima būtų patirti regėjimą arba sapną, siųstą dievų. Inkubacijos ritualą galima suprasti kaip „psichinio fakto išviršinimą – projekciją, atspindinčią savaiminį vidinį vyksmą“. „Inkubantas, susiderindamas pagal simbolinę ritualo struktūrą, tarsi leidžia atsirasti atitinkamai vidinei būsenai, kurios neįmanoma susikelti tiesiogiai“.⁷ Išoriniai simboliški ritualo veiksmai galėjo sukelti tokią sąmonės būseną bei vidines nuostatas, kurios įgalindavo inkubantą tolydžio išeiti iš įprastų sąmonės rėmų ir tapti vaizduotės pasaulio, kuriame apsireiškia dievybė, dalyviu. Žvelgiant į tai tokiu būdu, galima pasistengti suprasti kai kurių ritualo elementų simbolinę reikšmę ir paklausti savęs, kaip įtraukti juos į savo pastangas „inkubuoti“ būdraujamą sapną.

Troponijos inkubatoriume Lebadeloje, aprašytame C.A. Meierio,⁸ taikyta ištobulinta parengimo sistema, ko ne garantuodavusi, kad tie, kas dalyvauja incubacijoje nuo pradžios iki galo, išties susitiks su dievais, ir deramai nusi-teikę. Tik buvo reikalaujama, kad žmogus sapne gautų žinią iš Asklepijo (gydymo dievo), išmintingai patariančią jam keliauti šventyklon.

Isidės misterijose inkubantas sapne ar regėjime dievo buvo pakviečiamas atvykti ir miegoti šventykloje. Jeigu jis mėgintų miegoti šventyklos „aditone“ (vietoje, kurion nevalia įžengti nepašauktam) negavęs kvietimo, mirtų. Dar misterijose perspėjama, kad žmogus „pašauktas nedvejotų, bet ir neskubėtų, jei neliepta“.⁹ Šie perspėjimai reiškia, kad *ego* nėra tas, kas gali pakviesti žmogų susitikti su dievais. Jis turi pasyviai ir kukliai laukti jų kvietimo bei leidimo. Savo ruožtu nepriimti kvietimo jį gavus reiškia *ego* nepaklusnumą dievų valiai, už kurį žmogus baudžiamas. Be to, paties veiksmo negana. Jis turi būti atliktas deramu laiku, deramo žmogaus, deramu būdu. Tam negali įgalioti nuomonės bei norai, tai turi kilti iš teisingo vidinio nusiteikimo. Kinų „Knygoje apie eliksyrą“ sakoma, kad „doram žmogui (baltajam

burtininkui) griebusis nederamų priemonių, nederamos priemonės veikia deramu būdu“, ir priešingai, „nedoram žmogui ėmusis deramų priemonių, deramos priemonės veikia nederamu būdu“.¹⁰

Ligonis atvyko į Lebadelą gydytis įsitikinęs, tikėdamas, kad jam buvo nurodyta dalyvauti rituale ir kad šis jį pagydytų, nors jis dar nežinojo regėjimo turinio. Parengiamasis periodas prieš inkubaciją sužadino jame imlią būseną. Po ritualinio apsisvalymo, badavimo¹¹ bei lytinio susilaikymo dėmesys paliko įprastus kasdienybės prisirišimus. Aukojimu jis simboliškai parengė save kukliai sutikti aukštesniašias jėgas. Ritualiniu aukojimu jis parodė, kad yra žemesnis už dievus ir kad didžiai vertina susitikimą su dievais, kurio siekia, taigi kad yra pasiruošęs dėl to atsisakyti ko nors sau brangaus, taip pareikšdamas dievams pagarbą ir padėką.

Kai žynys pamato inkubantą jau esant pasirengusį, du trylikamečiai jaunuoliai pasiunčiami naktį jį prikelti. Jis nuvedamas prie upės, nuprausiamas ir patepamas. Žynys jam suteikia galią „pamiršti viską, kas buvo prieš tai, ir atminti viską, ką jis dabar išvys“. Taip *ego* atjungiamas nuo susitapatinimo su savo buvusiais užsiėmimais ir paverčiamas priemone dievų veiksams suvokti. Dar didesniam kuklumui inkubantas nuteikiamas atvedus jį prie „nepasiekiamosios Trofonijaus statulos“, kuri, be abejo, turėjo priminti jam galios, su kuria jis eina susitikti, didybę. Apgaubtas bei aprištas balta drobule jis kopėčiomis nusileidžia į olą. Pro kūno platumo angą jis spraudžiasi pėdomis pirmyn. Kojoms įlindus iki kelių, jį pagauna verpetas ir įtraukia gilyn. Nuo šiol inkubantas yra dievo belaisvis ir visiškoje jo malonėje. Kartu visuomet įduodama meduolių oloje gyvenančioms gyvatėms nuraminti. Žmogus atsiduria visiškoje dievo malonėje, ir būtent tokioje būklėje jis gauna gydomąjį regėjimą.¹² Inkubantas, prieš sulaukdamas regėjimo, paprastai išbūdavo oloje kelias dienas (žinoma, be maisto). Paskui „pagal dievo valią“ jis būdavo iš olos pašalinamas.

Visose Asklepijo šventyklose incubacijos buvo mokamos, taip pat buvo reikalaujama užrašyti arba padiktuoti incubacijoje patirto sapno arba regėjimo turinį. Apskritai patyrimas padarydavo pacientui gilų poveikį. Tik po kelių šimtmečių nuo ritualo įsteigimo, žmonėms jau tolstant nuo savo religijos pagrindų, žyniai ėmėsi pagal pageidavimą sapnus aiškinti.

Graikijoje incubacijos vieta buvo laikoma šventa ir didžiai reikšminga.¹³ Inkubacijos aplinka bei ritualiniai elementai padėdavo inkubantui perkelti savo atsidavimą ir dėmesį iš *ego* pasaulio į dievų pasaulį. Jam reikėjo išmokti jų bendravimo būdų. Ir jokiame puikybės protrūkyje neprarasti kuklumo. „Mes prašome dievą padėti aiškiau išvysti, kas mumyse vyksta. Šia prasme mes esame *aitemati-koi*, ‘nusiteikę, pasirengę klausti’, tokie ir mūsų sapnai. Tačiau, pridūrė [Artemidoras], nevalia užduoti dievams nederamus klausimus! O gavę atsakymą, turime nepamiršti paaukoti ir padėkoti“.¹⁴

Laikantis regėjimo

Amerikos indėnai buvo išradę būdą, kaip išlaikyti ryšį su vaizdiniais, patirtais regėjimuose. Regėjimams buvo ruošiamasi, jų aktyviai siekiama, jie būdavo pasakojami kitiems genties nariams ir integruojami į genties kasdienybę bei žinojimą. Dvasių siųsti regėjimai padėdavo rasti savo vietą pasaulyje tiek jaunam, tiek senam: koks jo vaidmuo gentyje, santykis su dvasiomis bei galios šaltiniais, su gamta, augalais bei gyvūnais. Juodasis Elnias, Oglalas Siju genties narys bei šventasis, aprašė, kaip jo gentyje siekiama regėjimų ir kaip jie suprantami.¹⁵ Jo komentarai mums praver parodant, kaip išties svarbu buvo regėjimų vaizdinius susieti su kasdieniu gyvenimu, ir dargi taip, kad kasdienybė savaime sietų žmogų su jo regėjimu.

Juodasis Elnias pasakoja apie žmogų, vardu Pašėlės Žirgas, tapusį genties vadu kaip tik galios, kuria buvo apdovanotas regėjimo metu, dėka. Dalyvaudamas kovose jis atmindavo savo regėjimo pasaulį ir iš ten gaudavo padaršinimą, įgalinantį jį „pereiti per bet ką nesužeistam“. Mūšis jis su savim pasiimdavo akmenėlį, rastą regėjimo metu. Šis padėdavo jam išlaikyti ryšį su savo regėjimu ir gauti iš savo regėjimo jėgų, laiduojančių apsaugą. Netgi savo vardą jis perėmė iš regėjime matyto žirgo, „šokusio aplinkui taip, tarsi tebūtų šešėlis“ (Neihardt, 85). Taigi jo tapatybė kasdienybės pasaulyje buvo integruota su regėjimų pasaulio vaizdiniais.

Asmeninė Juodojo Elnio patirtis tai tik papildo. Jis patyrė regėjimą dar būdamas berniukas ir bijojo apie jį kam nors papasakoti. Dėl tokio savo santykio su regėjimu, šis jį tiesiog užkankino. Galiausiai jis papasakojo apie regėjimą žiniuoniui, kuris pasakė:

Sūnau, dabar aš suprantu, kas čia darosi! Tu turi daryti tai, ko iš tavęs norėjo regėjime sutiktas bėrasis žirgas. Tu turi atlikti savo pareigą ir įgyvendinti regėjimą savo gentainių žemėje labui. Pirmiausia turi viešai atlikti savo žirgo šokį [iš regėjimo]. Tuomet baimė apleis tave. O jei to nepadarysi, tau atsitiks kas nors labai bloga.

Jo regėjimas buvo reikšmingas visai negandų ištiktai genčiai, o Juodasis Elnias, kad ir nesąmoningai, jį užmiršo, jo nepaisė ir neįvertino. Tai ir atėmė jam ramybę. Žiniuonis priminė jam regėjimo reikšmę ir tai, kad juo būtina pasidalyti, įnešti į genties kasdienybę. Tai buvo padaryta regėjimą rekonstravus vaidinimu. Regėjimo scenos bei vaizdiniai buvo nutapyti ant „šventųjų tipų“.¹⁶

Juodajam Elniui buvo liepta nieko nevalgyti, kol bus atliktas žirgo šokis. Pirtyje su šalavijais jis atliko apsisvalymą. Keletui išrinktųjų jis padainavo savo regėjime girdėtas dainas, o tie paskui išmokė jų skirtingus genties narius, kad galėtų atlikti per vaidinimą. Gentainiai turėjo vaidinti regėjime pasirodžiusius žmones bei gyvūnus, todėl išsipaisė ir apsirengė atitinkamai. Vaidinimo dėka Juodajam Elniui prieš akis, kaip prieš daugybę metų, iškilo jo regėjimas. „Baimė, kuri taip ilgai mane buvo užvaldžiusi, pasi-

traukė, o kai danguje pasirodė audros debesys [irgi regėjimo dalis], pradžiugau juos pamatęs, tarsi manęs aplankyti atvykusius giminaičius“. Kol nepaisė regėjimo, indėnas kentėjo vidinę nedarną. Aktyviai jį pripažinęs, paaukojęs jam ir leidęs jo vaizdiniais įžengti į kasdienį gyvenimą, jis pagijo. „Po šokio net žirgai atrodė sveikesni ir laimingesni“ (Neihardt, 179). Regėjimo galia Juodąjį Elnią įgalino gydyti ir gentainius.

Siekiant regėjimo, būtina jausti pagarbą pasaulio galioms ir tvarkai. Kaip ir senovės graikai, Juodasis Elnias išmoko reikšti pagarbą šioms galioms ir deramai pasirengti susitikimams su jomis regėjimuose. Šaukiantis regėjimo ir dėl to „raudant, reikia pasitraukti toli nuo žmonių. Išsirengus raudoti, pagalbininku būtina susirasti seną išmintingą žiniuonį,¹⁷ ramų ir kilniaširdį. Šis turi prikimšti ir išrūkyti pypkę Šešioms Galioms ir keturiems Vėjo antblauzdžiams bei sparnams ir leisti kartu stebėti“. „Nes jeigu viskas padaroma nederamu būdu, nutinka kas nors labai bloga, gali netgi atšliaužti gyvatė ir apsiivyti apie raudotoją“ (Brown, 45).

Eidamas „raudoti“ Juodasis Elnias keturias dienas pasininkaudavo, gerdamas vien tik vandenį. Apsivalymą jis atlikdavo pirtyje, suręstoje iš gluosnio šakų, susmeigtų žemėn ir išlenktų taip, kad sudarytų apvalų skliautą.

Ant jų mes užmesdavome bizono odą. Viduryje sukraudavome įkaitintus akmenis, o man būnant viduje, [žiniuonis] Nedaugeluodegis liedavo ant akmenų vandenį. Apsivalymo metu viduje aš dainuodavau dvasioms. Paskui senelis išstrindavo mane visą šventais šalavijais. Paskui supindavo man plaukus ir palikdavo nakčiai raudoti, nuoga, išskyrus bizono antklodę apsigaubti.

Neihardt, 185–187

Rūbus jis nusimesdavo, kad parodytų esąs „atviras visa kam pasaulyje“. Jis verkdamas, nes „nusižemindavo, atmindamas esąs niekas Didžiosios Dvasios akivaizdoje“ (Brown, 54).

Kartą grįžęs iš raudojimo į savo gentį, Juodasis Elnias rado savo žmones tokius sutrikusius ir nusiminusius, kad jam buvo patarta suvaidinti vieną savo regėjimą su hejokais (*heyoka*), šventaisiais kvailiais, „viską darančiais nevykusiais, arba išvirkščiai, kad savo žmones prajuokintų“. Buvo

sumanyta žmones pirma prajuokinti ir pradžiuginti, kad [regėjimo] galiai būtų lengviau juos pasiekti. Kaip jūs turbūt pastebėjote, tiesa šį pasaulį aplanko su dviem veidais. Vienas yra liūdnas, kenčiantis, kitas juokiasi. Tačiau tai vienas ir tas pats veidas, kuris arba juokiasi, arba verkia. Kai žmonės nusimini, jiems gal labiau reikia veido, kuris juokiasi, o kai jie jaučiasi perelyg gerai ir pernelyg saugūs, jiems gal praverstų išvysti veidą, kuris verkia. Manau, kaip tik tam ir skirtos hejokų apeigos.

Neihardt, 192–193

Juodasis Elnias niekam nėra papasakojęs *visų* savo regėjimų. Jis suprato, kad taip padaryti reikštų iššvaistyti jų

galią. Panašiai ir mes, jei neapdairiai, be aiškaus tikslo išpasakojame savo sapnus bei būdraujamus sapnus, per nepagarbą jiems, panašu, prarandame didelę dalį jų teikiamos naudos.

Toks santykis su regėjimais dažnai labai skiriasi nuo šiuolaikinės psichologijos santykio. Juodasis Elnias stengėsi ne savo regėjimą redukuoti į kasdienybę ar asimiliuoti su kasdienybe, bet kasdienį gyvenimą padaryti atvirą patirtam regėjimui. Regėjimų vaizdiniai buvo tam gairės ir vedliai. Jie turėjo galios, per juos kasdienybės pasaulis būdavo perkeičiamas. Todėl raudotojas turi

visuomet sergėtis, kad jo neblaškėtų visokios mintys, o kartu išlikti budrus, kad sugebėtų atpažinti bet kurį Didžiosios Dvasios jam siųstą pasiuntinį, dažnai galintį pasirodyti gyvūno pavidalu, netgi tokio mažo ir nereikšmingo kaip skruzdėlytė. Gal iš vakarų jį aplankys dėmėtasis erelis arba juodasis erelis iš šiaurės, o gal plikasis erelis iš rytų, arba, tarkim, iš pietų gali pasirodyti raudongalvis genys. Ir nors pradžioje jie nieko nekalbėtų, vis tiek yra reikšmingi ir turi būti atidžiai stebimi. „Raudotojas“ privalo pastebėti pasirodžius kiekvieną mažą paukštelį, galbūt netgi žvirblį... Visi jie svarbūs, nes kiekvienas savo būdu yra išmintingas ir gali mus, dvikojus, daug ko išmokyti, jei tik būsime su jais kuklūs.

Brown, 58

Regėjime indėnas nelieka savimi, bet

ištis susitapatina su jį regėjime aplankiusios esybės principu ar kokybe, ar tai būtų žvėris, paukštis, viena iš stichijų, ar apskritai bet kuris kitas pasaulio aspektas, arba pats juo tampa. Kad ši galia niekuomet jo nepalikytų, jis visuomet nešiojasi su savimi kokį materialų daiktą, atstovaujantį tam gyvūniui ar objektui, iš kurio tą „galią“ gavo. Šie daiktai dažnai klaidingai vadinti fetišais, nors iš tikrųjų jie kur kas labiau atitinka tai, ką krikščionys vadiną angelais sargais, nes indėnui gyvūnai ir paukščiai, ir apskritai visi daiktai, yra dieviškųjų principų materialūs atspindžiai. Indėnas prisiriša prie daikto tik dėl principo, glūdinčio jo pavidale.

Brown, 45

Kiekvienas padaras laikomas šventu, nes turi „vočangį“ (*wochangi*), arba galią daryti įtaką, dėl kurios, jei esi pakankamai atidus, galima pasiekti supratimo. Šiuolaikinis žmogus paprastai stengiasi suprasti vaizdinį racionaliai, o metaforą – per jos konkretų referentą, tuo tarpu Og-lala Siju indėnas tiesiog savo veiksmais pripažįsta, kad patys materialūs daiktai gali būti metaforomis, priklausyti vaizduotės pasauliui.

Versta iš: Watkins M. M. *Waking Dreams*. - New York, Hagerstown, San Francisco, London: Harper&Row Publishers, 1976. - P. 14–19, 24–30.

Iš anglų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS

NUORODOS:

1. Becker R., de. *Incubation and induced dreams // The Understanding of Dreams*. - N.Y.: George Allen and Unwin, 1968. - P. 154.
2. Beguin A. *L'ame romantique et le reve*. - Paris, 1939. - P. 210.
3. Cit. iš: Jung J. *Commentary on the "Secret Flower" // Alchemical Studies*. - Princeton University Press, 1968. - P. 192.
4. Corbin H. *Mundus imaginalis or the imaginary and the real // Spring*. - New York and Zurich, 1972, p. 14.
5. Weil S. *The Notebooks of Simone Weil*. - London: Oxford University Press, 1956. - P. 145.
6. Berry P. *An approach to the dream // Spring*. - New York and Zurich, 1974, p. 96.
7. Reed H. *Dream incubation: a reconstruction of a ritual in contemporary form // Journal of Humanistic Psychology*. - Nr. 14.
8. Meier C.A. *Ancient incubation and modern psychotherapy // Spring*. - New York, 1954, p. 649.
9. Cit. iš ten pat, p. 70–71.
10. *The Secret of the Golden Flower / Transl. By Richard Wilhelm*. - New York: Harvest Books, 1962. - P. 63.
11. Vynas, mėsa, kai kurių rūšių žuvis ir pupos buvo laikomos nepalankios gydomajam regėjimui kilti (Becker R., de. *Incubation and induced dreams*. - P. 165).
12. Mes irgi dažniausiai esame palankiau nusiteikę patirti regėjimus ligos ar depresijos būsenoje. Abiem atvejais žmogaus energija atitrūksta nuo viso to, kuo jis paprastai užimtas. Asmuo įtraukiamas vidun, gilyn. Tai, kas pradžioje atrodo kaip mirtina tamsa, po kurio laiko pasirodo gyvenama. Ir jei gyventojams parodoma derama pagarba bei dėmesys – duodama „meduolių“, jie gali draugiškai prisitarti tiek, kad taptų įžiūrimi.
13. Mes irgi galime pafantazuoti apie įsivaizduojamas vietas, kur labiausiai norėtume atlikti sapno arba regėjimo inkubaciją. Ta vieta gali būti regėta sapne, vaizduotėje arba tikrovėje. Įsivaizduodami joje esą galime nustatyti su ta vieta ryšį. Skirtingos įsivaizduojamos vietos bei būtybės, suteikiančios regėjimą, išrikiuoja skirtingus vaizdinių bei archetipų derinius. Vaikai savaime žino, kaip rasti tokią slaptą stebuklingą vietą, kurioje galima sudėti savo brangiausias svajones. Jie intuityviai susipranta į tą savo slaptą erdvę nieko neleisti, niekam net nepasakoti ją esant, nebent žmogus pats būtų *nepaprastas*.
14. Cit. iš: Meier C.A. *The dream in ancient Greece and its use in temple cures // The Dream and Human Societies / Eds. G. Grunebaum and R. Caillois*. - Evanston: Northwestern University Press, 1966. - P. 313.
15. Juodojo Elnio žodžius užrašė John Neihardt knygoje „Pasakoja Juodasis Elnias“ (*The Black Elk speaks*. – 1932, 1961) ir Joseph Epes Brown knygoje „Šventoji pypkė“ (*The Sacred Pipe*. – 1953, 1971). Juodasis Elnias bus cituojamas nurodant paprasčiausiai Neihardtą arba Browną.
16. [*Tipis* – Šiaurės Amerikos indėnų medžiotojų didelė lengva palapinė iš karčių, dengta bizonų arba elnių odomis. – Vert. past.]
17. Joseph Epes Bownas *wichasha* [lietuviškai skambėtų maždaug *vičaša*] verčia ne 'žiniuonis', kaip Neihardtas, o 'šventasis'.